

1 SEPTEMBER 1919.

AFLEVERING 5.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM

Prijs per Jaar / 5.75.

NATUURGENOT.

II.

HOE komt het toch, dat sommige landschapsbeelden zich zoo duidelijk in 't geheugen prenten, zoo innig met de ziel versmelten, dat ze ons nooit weer verlaten, dat ze telkens weer voor ons geestesoog verschijnen? Zag de onvergetelijke Heimans niet zijn droombosch, nu eens scherp en vast omlijnd, dan weer vaag en schemerig als uit een mystieke wereld? Waren er onbegrepen omstandigheden, die bij de waarneming van de werkelijkheid de zinnen prikkelden?

In onze verre jeugd, die weggedoezeld ligt onder 't latere leven, blinken enkele tafereelen met een glans als de dag van gisteren. En, hoe verder ze wegglijden in den afgrond der verledenheid, des te schitterender lichten ze op. Weemoed komt er in 't hart bij de gedachte, dat ze voor immer verdwenen zijn, dat we nooit weer dat reine genot der eerste waarneming zullen smaken, want, al werd alles nog eens precies op dezelfde wijze gegroepeerd, al fonkelde de zonnegloed weer net zoo over 't groen, al ademden we weer dezelfde bloemen-

geuren in, wij zelf zien nochtans niet meer met de engeloogen van 't kind. Nadat we de appels van den verboden boom gegeten hadden.... maar, we willen niet sentimenteel worden.

Het is zomer. En het is Zondag. Een oude boerderij ligt achter hoog geboomte. In de donkere schaduw van 't dichte groen flikkeren vliegende insecten, vonken gelijk, wanneer ze door een niet onderschepten straalbundel schieten. De vensters van de hofstee glanzen als groote, droomerige oogen.

De boomen spiegelen zich in een breede, oude sloot langs een landweg. In die sloot zwemt een eend met een troep donzige kuikens. Snel bewegen zich de kleintjes vooruit, naar links, naar rechts, in het rond, en ze happen voortdurend naar muggen. Het mooist van alles zijn groote, gele bloemen, tusschen lange, zwaardvormige bladeren: irissen. Wat staan die daar statig in 't water te pronken! Hoe sierlijk wuift een der bladen zachtken heen en weer! Waarom doet dit alleen die eene? Ofschoon er geen wind gevoeld wordt, is 't loover op den oever zeer beweeglijk; 't is er een gewiegel en gewakkel zonder rust. Even druk als die glimmende popelblaren is een vogeltje, dat er tusschen zit te zingen; onverpoosd schettert, ratelt, tikkelt, murmelt een klankenreeks naar beneden. 't Is, alsof het diertje zich uit alle macht inspant, om zoo gauw mogelijk klaar te komen en toch nooit gedaan zal krijgen: de spotvogel. Verderop roept een wielewaal, duidelijk en welluidend, met veel overtuiging en nadruk. Boven de irissen spelen schitterende libellen.

De zonnige zomerzondag, de droomende boerderij, de lispelende populieren, de jonge eendjes, de irissen, de spotvogel, de wielewaal, de libellen — het vormde te zamen zoo'n heerlijk harmonisch geheel, het was een wonder van schoonheid en later kreeg het veel van een bekoorlijk sprookje.

Eens beleefde ik het moment, dat de idylle volmaakt was.

Zeer zuiver en rein natuurgenoet mocht ik toen smaken. Naderhand ontbrak er steeds het een of andere element, als ik een herhaling hoopte te genieten. Ik weet dan ook wel, dat ik nooit een volkomen spiegelbeeld van 't origineel zal vinden. Intusschen is elk onderdeel op zich zelf in staat, het geheel voor den geest te roepen. En het spreekt vanzelf, dat ik bijzonder veel houd van populieren, van irissen, van de libellen, van het spotvogeltje en van den wielewaal.

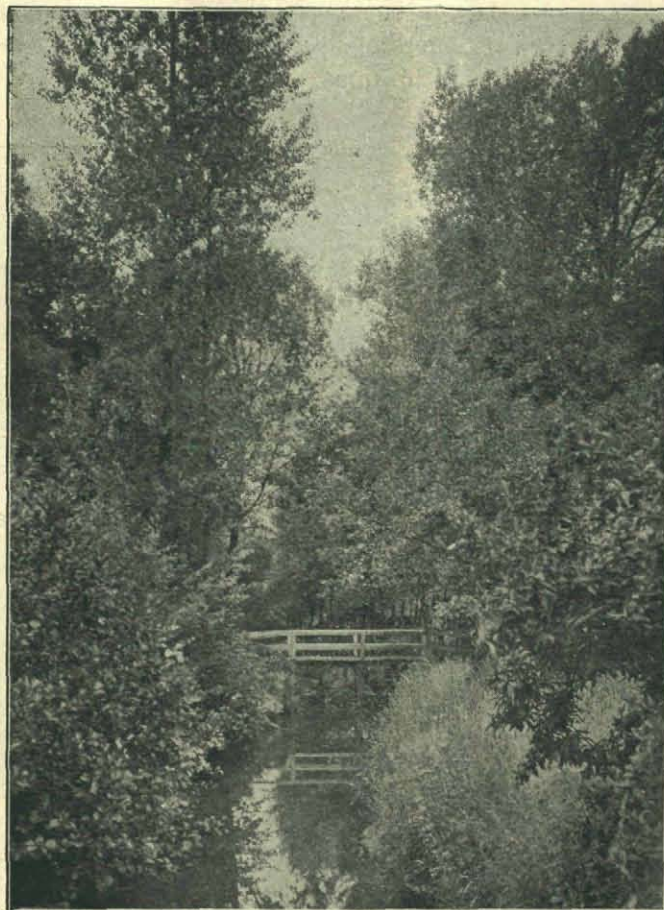
We hadden bij ons thuis een ouden knecht, die van zijn twaalfde jaar tot aan zijn dood op onze boerderij leefde. Hij mocht zich zoo graag vermeien in zijn jongensjaren. Misschien kwam dit wel mede van de treurnis, die er, door een ongeneeslijk lichamelijke gebrek, over zijn latere levensdagen lag. Op lange winteravonden, aan 't hoekje van den haard, vertelde hij van zijn ouderhuis. Het had in Meddo gelegen, vlak bij een ouden watermolen, tusschen hoge boomen. Des zomers was hij vaak heel vroeg opgestaan en dan was hij op een balk over de beek gaan zitten visschen. Veel gevangen had hij wel niet, maar de vogels hadden dan zoo mooi gezongen: de wielewaal en 't vertaalmannetje (d. i.

de spotvogel). Kijk, dacht ik, bij 't luisteren naar de beschrijvingen van den knecht, daar heb je weer dat mooie landschap, 't welk ik ook eens heb gezien: een oude boerderij, hoge boomen, water, 't spotvogeltje, enz. Ik voelde heimwee naar het plekje, dat de knecht zoo vaak en met zooveel gloed beschreef.

Vele jaren later, toen mijn eigen kinderen al bloemen plukten en naar vogels luisterden, toen die oude knecht al lang dood was en niemand meer van hem sprak, zag ik voor 't eerst de landstreek, waar de watermolen geklapperd had. Veel was daar anders geworden. De molen zelf bestond niet meer. De meeste balken waren vermolmd en verteerd. Hooge boomen stonden er nog wel en.... de spotvogel zong er met veel animo, terwijl de wielewaal van tijd tot tijd zijn roep liet klinken. Ik was er met een fotograaf en het beekje met de populieren en de ruigte op de oevers heeft deze in beeld gebracht. Niemand kan weten welke gevoelens de foto, welke hier afgedrukt staat in me wakker, roept.

De eenvoudige boerenknecht had ook ooren om te hooren en oogen om te zien. Misschien zouden we versteld staan, als we eens gewaar werden, wat die boeren van de natuur weten.

Herrinnert u zich nog, meneer Thijssen, hoe die man in 't Woold vertelde van insecten, (bijenwolven?), die zijn bijen roofden, „net als een vos de kippen weghaalde.”? En liefde tot de natuur? Een jonge boer met een akte voor schadelijk gedierte vertelde me, dat hij eens had aangelegd op een gaai. Hij had hem vlak voor den loop en zijn vinger was gereed af te trekken. Toen had hij gedacht: „Neen, ik wil jou niet doodschietsen; je bent er me te mooi voor.”

Waar de Watermolen stond.

Foto B. JB. HOETINK.

't Is me al eens overkomen, dat ik een buitenman te sterk geïdialiseerd had, waardoor ik mezelf in 't nauw joeg, en bij anderen vroolijkheid verwekte. Maar ik geloof toch nog, dat de boeren vaak miskend worden. De stedeling, die buiten zijn vacantie slijt, beschouwt hen maar al te dikwijls als een meer of min aesthetische decoratie van 't landschap. Die boeren zijn lomp en dom en hebben geen gevoel. Lees ook eens, wat de romanschrijvers zoo in 't algemeen van hen zeggen. — Ja, de boeren worden dikwijls miskend. Want hun gevoel voor het natuurleven is meestal bijzonder zuiver. De insecten staan bij hen niet in de gunst, maar van bloemen en vogels houden ze veel, zeer veel. En 't landschap

Bij Bredevoort, Ossenweide.

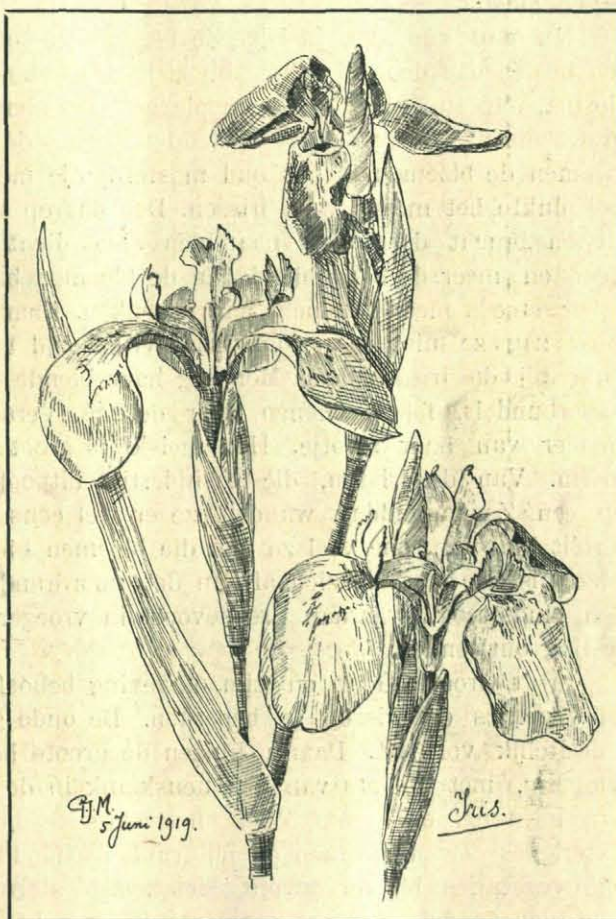
Foto B. Jn. HOETINK.

in zijn geheel, bevolking, zonsondergangen, enz. enz. òf dat alles ook gewaardeerd wordt! Alleen die menschen praten er uit zichzelf niet over. Over 't geheel genomen loopen ze met hun innerlijke leven niet te koop; over de liefde laten ze zich ook nooit dichterlijk uit. Wanneer de scholen, de kranten, populaire lezingen en boeken in de gewenschte richting werken, zal men na weinig jaren in alle vruchtboomen van de boerenerven nesthokjes zien hangen.

Toen ik het spotvogeltje voor 't eerst hoorde zingen in de populieren, kende ik 't natuurlijk nog niet bij naam. Zijn geluiden echter vergat ik niet weer en dus werd het een oude bekende. Jaar op jaar trof ik den lustigen, hartstochtelijken zanger weer aan in de populieren bij de sloot met de irissen. Het ver-

wonderde me heelemaal niet, dat ik hem later ook te Breedevoort vond; immers daar groeiden de populieren in menigte en bloeiden de irissen bij honderden en duizenden. Vader noemde den vogel het vertaalsmannetje en vertelde, dat hij een buitengewoon mooi nestje bouwde. Bij 't lezen in „Het Leven der Dieren“ van Brehm werd ik gewaar, dat ik met het spotvogeltje te doen had. Eindelijk kreeg ik het diertje ook eens te zien. Half opgericht, den snavel wijd geopend, zoodat de roode tong en keel duidelijk te onderscheiden waren, zat het te zingen. Zijn gele kleur herinnerde me dadelijk aan de irissen. Ja, ik weet ook wel, dat vogels en bloemen niets met elkaar te maken hebben. En toch hooren ze bijeen; in denzelfden tijd van het jaar weten ze de aandacht op zich te vestigen. Zonnige, warme dagen beleven we dan in den regel, de teere lente heeft dan voor den jongen zomer plaats gemaakt. Mogelijk heb ik niet scherp genoeg waargenomen, maar ik meen, dat ik op menigen heeten Junidag geen enkelen vogel heb gehoord dan juist alleen den spotvogel. Geen zuchtje wind, blakende zonneschijn, een haast drukkende stilte! Eén stem wordt vernomen. Uit de populierekreunen klinkt het stukkeduit! stukkeduit!, snerpend bijna, afgewisseld met een onbeschrijfelijk mengelmoes van andere toneh.

De planten op akkers en in tuinen, bij heggen en langs de wegen beginnen er wat verlept uit te zien in den brandenden zonnegloed, ze zijn ook al een beetje met stof bepoeierd. Maar hoe frisch en fleurig staan de irissen in slooten en kolken. Zie, daar heb je dat meisje ook weer. Och, die kinderen weten de natuur nog zoo veel beter te waardeeren, dan wij volwassenen, die aan alles zoo graag een wetenschappelijk tintje willen geven. Wij zoeken bij voorkeur naar

merkwaardigheden. Wij meenen soms erg gewichtig te moeten doen met een zeldzaamheid. Hebben de kinderen van school toevallig eens een zeldzaamheid meegebracht, dan kijken ze me zoo vreemd aan, als ik er veel ophef van maak. O ja, ze willen 't ook graag genoeg interessant vinden, ingeval ik daarop gesteld ben. — En morgen brengen ze irissen mee. Dan stralen hun oogen! Moet ik dan zeggen: „Och, kinderkens, die zijn immers heel gewoon,” — Mag men hier beweren: Niemand zal 't echte natuurgenoegen smaken, tenzij hij gelijk wordt aan deze kleinen?

Nu dan van dat meisje. Ze begon met een paar irissen te plukken en ze den heelen dag door in school bij zich te houden. Wou 't met de sommen niet vloten, dan tuurde ze op de mooie gele bloemen voor haar naast den inktkoker en woelde met haar vingers spelend tusschen de sierlijke blaadjes. Na schooltijd kwamen de bloemen in een oud mosterdpotje met water te staan. Den volgenden dag plukte het meisje weer irissen. Den daarop volgenden dag groef ze een plant uit en bracht deze over naar een sloot dicht bij haar huis. Of het meisje al meer en meer de schoonheid van de bloemen begon te zien? In elk geval ging ze er steeds meer aandacht aan schenken. Naar de poppen en naar het springtouw zag ze niet meer om. Haar vrijen tijd bracht ze vele dagen lang altoos maar bij de irissen door. Men zag haar blonde kopje steeds tusschen de lange, bladerbundels, fel beschenen door de zon. Verscheiden planten zette ze in den modder van haar slootje. Het meisje is groot geworden, ze is nu een stevige boerin. Van de irissen, die ze indertijd uitpootte, zijn er nog enkele in leven. Op een Zondagmiddag wandelt ze er wel eens met haar kinderen naar toe en vertelt hun dan, hoe veel ze van die bloemen hield, toen ze nog een meisje was. Deze historie speelde zich af aan den noordrand van het Groote Goor, de drassige landstreek, waaraan Breedevoort in vroeger eeuwen zijn belangrikheid als vesting ontleende.

In 't Groote Goor en zijn omgeving behoeft de natuurvriend zich niet tot spotvogeltjes en irissen te beperken. De oude grachten van Breedevoort staan gedeeltelijk vol riet. Daarin huizen de groote karekieten en roepen luid en opdringerig, met zooiets van een neusklank in de stem: arre, arre, arre, arre iet, arre iet, enz. enz. enz. Waar het water te diep staat voor 't riet, drijven de waterlelies. Zwanebloemen en pijlkruid, lischdodden en spiraea's vormen weelderige vegetaties bij de oevers. Het zwarte sterntje wiekt er op zwaluwvleugels rond, den snavel loodrecht naar beneden gericht. Het rietland achter de grachten gaat over in veenmoeras, met zeggen en valerianen, met dotterbloem en water-bezie, met hottonia en batrachium, met waterklaver en kartelblad.

Op den tweeden Pinksterdag van 1918 stond er een gezelschap opgetogen van al de orchideeën; de grond was er letterlijk paars en purper. In de zomervacantie van hetzelfde jaar verklaarde er een der grootste natuurkenners van Nederland, dat hij nog nergens de melkeppe zoo prachtig had zien bloeien dan daar; men zag een sluier van schermen, rustend op ranke stengels, over den

bodem uitgespreid. En vogels? Moet je er zijn, in 't vroege voorjaar, als de snippen overtrekken. Tjikke, tjikke, tjikke, klinkt het snel en schichtig laag boven den grond, terwijl hoog in de lucht aan 't gonzend geblaas geen einde komt. Hier gaan er een paar in zigzaglijn heen en weer, daar cirkelen er drie, vier, vijf razend snel door 't hemelruim. Voor ons, achter ons, aan den linkerkant, aan den rechterkant, overal en overal dat opgewonden tjikke, tjikke, overal dat mekkeren, overal dat haastige vliegen. 't Is om er dol blij van te worden. Bovendien zijn er grutto's. De elzen en wilgenboschjes worden bewoond door paapjes, blauwborstjes, rietzangers en gele kwikstaarten. Het spreekt vanzelf, dat er veel meer is, dan hier opgesomd wordt. Op het dijkje groeit o. a. mede de nogal zeldzame montia. Doordat er weinig menschen komen, zijn de vogels er weinig schuw. 't Is best mogelijk, dat men op een goeien keer, vlak voor zich een sprinkhaan-rietzanger ziet zitten. Den snavel een eindje open, laat hij zijn wekkertje rustig afloopen. Sommigen beweren, dat hij, om 't zonderlinge geluid voort te kunnen brengen, zijn tongetje in trillende beweging moet brengen. Is dat zoo? Ik dacht, dat het een keelgeluid zou zijn, zonder meer.

We naderen den zoom van 't moeras. In de elzen rankt het bitterzoet, sommige slooten staan vol groote zuringbladen, andere vol irissen. Slanke populieren verheffen de ijle kruinen hoog boven de wilgen en geldersche roos, de braamstruik en de vogelkers. „Stukkeduit, stukkeduit, stukkeduit!” — Daar heb je den spotvogel ook weer. —

Kotten.

G. J. MEINEN.

VAN ARISTOTELIS TOT PASTEUR.

II. Theophrastus, Dioscorides, Plinius, Galenus.

ADAT we in een vorig opstel den opkomst van de biologie geschetst hebben en de verwerking van het bestaande door Aristoteles willen we thans nagaan, wat in de Oudheid aan deze kennis is toegevoegd. Feitelijk kunnen we ook zeggen, wat Oudheid en Middeleeuwen tot de verrijking hebben bijgedragen, want de Middeleeuwsche wetenschap bestond uit niet veel anders dan uit verklaringen van en compilaties uit de werken van Aristoteles en der vier bovengenoemden, en pogingen, om hun uitspraken in overeenstemming te brengen met die van den bijbel. Zeer langdurige disputen kwamen toen voor over zulke exegesen, maar de studie der natuur werd niet of bijna niet beoefend. Het autoriteitsgeloof was absoluut en eerst tegen het einde der middeleeuwen begonnen enkele baanbrekers zelfstandige natuurstudien te verrichten. Het werk der bovengenoemde vier mannen heeft gedurende eeuwen als onfeilbaar gegolden, en, al zien wij thans met geheel andere oogen dit werk aan, toch is het uit historische